

גישות מקרבות

תקציר של תרגום המאמרים שנכתבו על ידי מר טד ווכטל,
המוסד הבין לאומי לשיטות מקרבות, בית לחם-פנסילבניה, ארה"ב

1. "צדק מאחה (Restorative Justice) בחיי היום יום: מעבר לטקס הפורמאלי".

2. "מצדק מאחה לגישות מאחות (רסטורטיביות): הרחבת הפרדיגמה".

התפקיד החשוב ביותר של גישות מקרבות הוא איחוי ובנייה של מערכות יחסים.

ההשערה הבסיסית של גישות מקרבות היא פשוטה ביותר:

בני אדם שמחים יותר, משתפים פעולה יותר ויותר יוצרים, עושים יותר שינויים חיוביים בהתנהגותם, כאשר אלו המצויים בעמדה סמכותית, עושים איתם, יותר מאשר עושים להם או בעבורם.

המשך השערה זו היא שענישה ואוטוריטריות (עשייה ל..) וכן פרמסיביות ופטרנאליסטיות (עשייה עבור) אינם יעילים כמו קירוב, איחוי, שותפות, התחברות.

אם השערה זו אכן נכונה, אזי יש לה השלכות חשובות ביותר בתחומים רבים.

לדוגמא, המשפט הפלילי בימינו וגישות חינוכיות נשענים על הענשה למטרות שינוי חברתי.

ענישה היא תגובה לפשע או למעשים שליליים לא רק במערכת המשפט אלא בכל החברות המודרניות.

ענישה נתפסת בדרך כלל כדרך המתאימה ביותר להגיב לפשע או למעשים שליליים בבתי ספר, בקרב המשפחה או בעבודה.

העובדה שמספר העבירות ומספרי האסירים הולכים וגדלים, מעמידה אמת זו בסימן שאלה.

באופן דומה, עובדים סוציאליים הפועלים עבור ועושים ל... (FOR ו- TO) ילדים בעוד משפחותיהם אינן מפסיקות את ההתעללות וההזנחה ועוינות המשפחות כלפי העובדים גדלה.

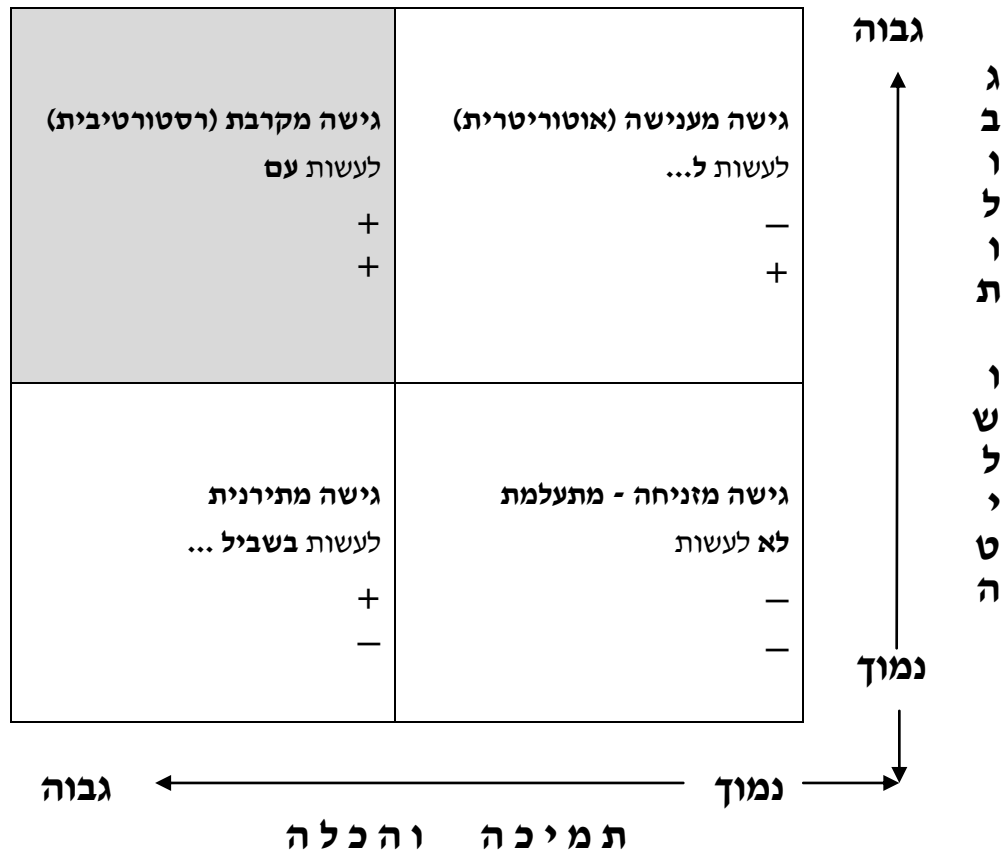
אלו, שאינם מצליחים להעניש ילדים פרועים וצעירים ומבוגרים פוגעים מסווגים כמתירנים (פרמיסיביים). התרשים שלמטה מתאר קצוות על פני רצף של ענישה-מתירנות והוא משקף את

התפיסה הרווחת כיום הדורשת בחירה בין שתי קצוות. הוא מציע פרספקטיבה ובחירה מאד מוגבלת: ענישה או מתירנות. משתנים נוספים הם כמובן החמרה בענישה.

ענישה (PUNITIVE) ← → מתירנות (PERMISSIVE)

במאמרים אלו מוצעת תבנית שימושית יותר להתייחסות למשמעת חברתית ע"י הסתכלות בחיבורים של שני משתנים : גבולות-שליטה ותמיכה-הכלה.
 חלון המשמעת החברתית היא מסגרת פשוטה אך שימושית והיא מתארת ארבע גישות בסיסיות לשמור על הנורמות החברתיות וגבולות ההתנהגות.

חלונות המשמעת החברתית

בחלון המשמעת החברתית, מוגדרים **גבולות ושליטה** כמשמעת או כמערכת מגבילה **ותמיכה** ו**הכלה** כעידוד, חיזוק או הזנה.
 באופן זה ניתן לחבר רמה גבוהה או נמוכה של גבולות ושליטה עם רמה גבוהה או נמוכה של תמיכה כדי לזהות ארבע גישות כלליות במשמעת חברתית:

- מתירנות וותרנות
- ענישה
- הזנחה והתעלמות
- קירוב (רסטורטיביות)

הגישה המתירנית - הפרמסיבית היא שילוב של גבולות ושליטה נמוכים ותמיכה גבוהה.
 הגישה המענישה היא הפוכה, שליטה וגבולות גבוהים ותמיכה נמוכה.
 הגישה של התעלמות היא העדר גבולות במערכת ומעט תמיכה, המשמעות היא הזנחה.

האפשרות הרביעית היא הגישה המקרבת.

בעצם השילוב של שליטה גבוהה ותמיכה גבוהה, היא מתמודדת עם המעשה השלילי תוך תמיכה והערכה של ערכו האישי של הפוגע.

השימוש במונח גבולות ושליטה גבוהים מתייחס לשליטה גבוהה במעשה הפגיעה ולא באדם.
המטרה האולטימטיבית היא להפסיק את השליטה של אותו פוגע בנפגעיו.

חלון משמעת חברתית יכול להיות בר שימוש גם בהצגת סגנונות הורות.
המונח שתלטיני משמש לתיאור הורה מעניש בעוד להורה מקרב משמש המונח סמכותי.

המילים: "עם, ל..., בשביל, לא" מבהירות ועוזרות להבנת הגישה.

כאשר אנו מתעלמים או מזניחים את התלמיד עם בעיותיו אנו לא עושים דבר בתגובה להתנהגותו הלא מותאמת.

כאשר אנו מוותרים אנו עושים הכול בשבילו גם כשהוא פוגע ומבקשים מעט בחזרה.
אם אנו מענישים, אנו מגיבים למעשים שליליים על ידי עשייה כלפי התלמיד הפוגע.

כאשר אנו מגיבים באופן מקרב-רסטורטיבי אנו מדברים עם התלמיד ומערבים אותו באופן ישיר בתהליך.

אלמנט קריטי בגישה המקרבת הוא, שמתי שאפשר, צריך " היחד " לכלול צוות, נפגעים, משפחות, חברים וקהילה, כל אלו שהושפעו או נפגעו ישירות ובעקיפין מהתנהגות תלמיד שפגע.

המונח גישות מקרבות - RESTORATIVE PRACTICES - כולל כל תגובה למעשה

שלילי הכוללת שליטה גבוהה ותמיכה גבוהה.

אם נבחן את אפשרויות התגובה נמצא שהן בלתי מוגבלות.
ניתן להשתמש בגישות מקרבות בהרכבים שונים, מצומצמים וגדולים: מורה ותלמיד, מורה ושני תלמידים, מורה וקבוצה קטנה, מורה וכל הכיתה, עם השכבה. גישות מקרבות יכולות להיות על רצף של פורמלי ובלתי פורמלי. מתגובות מידיות הכוללות משפטים ושאלות בעלי התיחסות מקרבת-רסטורטיבית שגורמים לתלמיד לחשוב על השפעת התנהגותו על האחרים ועד היוועדויות פורמליות כקד"ם (קבוצת דיון משפחתית) ומעגלים המתוכננים מוכנים ומונחים בקפידה.
היוועדויות מקרבות מיידיות, קבוצות ומעגלים שבמידה מסוימת יותר מובנים אך אינם דורשים הכנה מרובה בדומה להיוועדויות פורמליות הם חלק מן האפשרויות הקיימות להפעלה של הגישה המקרבת.

פורמלי	מעגל פורמלי	קד"ם קבוצת דיון משפחתית	מעגל גדול מידי	מעגל קטן מידי	שאלות רגש מקרבות	אמירות רגש מקרבות	בלתי פורמלי
--------	-------------	-------------------------	----------------	---------------	------------------	-------------------	-------------

התרשים שלמעלה מתאר את הרצף של ההתערבויות המקרבות. כאשר נעים משמאל לימין, הגישות הופכות יותר ויותר פורמאליות, הן מערבות יותר אנשים, דורשות יותר זמן ותכנון, הן יותר מובנות ויותר מקיפות.

למרות שלתהליך הקירוב הפורמאלי יש השפעה דרמטית, לגישות הלא פורמאליות יש השפעה חשובה בגלל שהם חלק מחיי היום יום. בצד שמאל של הרצף יש תגובה פשוטה שבה נותנים לפוגע מידע איך מרגיש מי שנפגע כתוצאה ממעשיו או מהאירוע.

לדוגמא: אפשר לומר "אתה פגעת מאד ברגשותי כאשר התנהגת כך, אכזבת אותי כי לא חשבתי שאתה באמת רוצה לפגוע בי או באחרים בכוונה".

אם ההתנהגות הפוגעת חוזרת שוב, אנו צריכים לנסות תגובה מקרבת אחרת כמו לשאול את הפוגע "מה אתה חושב על מעשיך" ולחכות בסבלנות לתגובתו.

במרכז הרצף יש מפגשים מצומצמים עם מעט מעורבים שיכולים להערך אד-הוק. לקראת הקצה הימני של הרצף התהליך כולל קבוצות גדולות יותר המעורבות בתהליך פורמאלי יותר.

לעיתים קרובות ניתן ליצור התערבויות מקרבות בלתי פורמאליות בצורה פשוטה ביותר, על ידי הצבת שאלות לפוגע שניקחו מהמבנה הקבוע של היוועדויות.

מה קרה? מה חשבת באותו הזמן? מה אתה חושב עכשיו מי לדעתך נפגע? איך? איך אתה יכול לשנות או לתקן את מעשיך? במידת האפשר אנו מנסים לתת לנפגעים הזדמנות לבטא את רגשותיהם כלפי מי שפגע בהם ישירות או בעקיפין.

התוצאות מראות שלשימוש בדרכים מקרבות יש תוצאות טובות יותר מאשר לשימוש בענישה, הרחקה, הטפה או הרצאה.

נמצא כי ככל שיש יותר שימוש בגישות מקרבות בלתי פורמאליות בחיי היום יום, פוחת הצורך בשימוש בגישות מקרבות פורמאליות וטקסיות.

גישות מקרבות הן פילוסופיה לא מודל, הן מכוונות את הדרך בה אנו פועלים ביום יום בכל ההתמודדויות שלנו, לכן הן מתרחבות מהסביבה של העבודה, לבית ולמשפחה הפרטית.

על מנת שהגישה המקרבת תהייה יעילה ומשפיעה בשינוי התנהגותם של פוגעים יש לנסות ולעשות את הדברים הבאים:

1. **לעודד מודעות**: שאלות המחזקות את המודעות לפגיעה של האחרים שהושפעו מההתנהגות הפוגעת. אפשר גם פשוט לבטא רגשות שלנו או בהתערבות מורכבת יותר לערב אחרים שידווחו על רגשותיהם.
2. **להימנע מהטפת מוסר והרצאות**: כאשר תלמיד שפגע נחשף לרגשות אחרים הוא יגלה אמפתיה כלפיהם. כאשר מטיפים או מרצים, הוא יגיב בהתגוננות. הוא יראה עצמו כקורבן ואז יתעלם ולא יתייחס לרגשות האחר.
3. **לערב באופן פעיל את הפוגע בתהליך**: בהתערבות ענישתית, הפוגע פאסיבי לחלוטין. הוא מתנהג כמו קורבן. בהתערבות של גישה מקרבת הוא נדרש לדבר, להקשיב, לחשוב,

להחליט על הדרך לתיקון הנזק והפגיעה ולעמוד בהתחייבויותיו לאחר מכן. לתלמיד שפגע יש תפקיד פעיל בתהליך האיחוי ולכן גם לקחת האחריות גבוהה יותר.

4. **לקבל מצבים של עמימות:** גם במצבים בהם האשמה אינה ברורה למדי, אנו צריכים לעזור לפוגע לקחת אחריות על חלקו במעשה. גם כאשר אין קבלת אחריות מלאה לכל המעשה, ניתן לפעול למען איחוי הפגיעות בהתאם להחלטה של השותפים לתהליך.
5. **להפריד בין המעשה למבצע:** יש חשיבות רבה לגנות את המעשה אך להדגיש כי אנו סבורים שלא הייתה כוונה לפגיעה וכי יש הערכה כלפי התלמיד עצמו. התערבות זו נעשית כאשר רוצים לעודד את רצון התלמיד להתקרב ולשנות התנהגות פוגעת ותוצאותיה.
6. **לראות בכל אירוע של פגיעה הזדמנות ללמידה:** אפשר להפוך כל אירוע שלילי למקרה בונה ממנו ניתן ללמוד. בניית אמפתיה ותחושת קהילה, רשתות תמיכה, קירוב וקשרים מחוזקים מפחיתים את הסיכוי למקרים שליליים בעתיד.

מאחר והגישה הרסטורטיבית צמחה מהשדה של משפט הפלילי, אנו עלולים להסיק שהיא פועלת רק בתגובה לעבירה או למעשה אסור. אלא שביטוי חופשי של רגשות ומחשבות המצוי באופן אינהרנטי בגישות המקרבות הרסטורטיביות אינו רק מאחה ומקרב כי אם בונה מערכות יחסים ויכולות חברתיות. כוחות חברתיים מוגדרים כאשר נבנים קשרים בין יחידים, אמון, הבנה הדדית, שותפות בערכים דומים והתנהגויות דומות המחברות את כולנו ביחד והופכות את שיתוף הפעולה לאפשרי.

כאשר גורמי סמכות עושים דברים ביחד עם תלמידיהם מתמודדים עם משברים ביחד התוצאה כמעט תמיד טובה יותר. כאשר התלמיד מאמין שהתהליך צודק הוא מוכן יותר להיות שותף.

שלושה עקרונות לתהליך צודק, שעומדים בבסיס הגישה המקרבת:

- ❖ **שיתוף** - עירוב יחידים בהחלטות שמשפיעות עליהם על ידי הקשבה לעמדותיהם ולראייתם ולקחת דעתם בחשבון.
- ❖ **הסבר** - הסבר הסיבות מאחורי ההחלטות לכל אחד מן המעורבים ואלו שהושפעו מהן.
- ❖ **תיאום ציפיות** - הבטחה שכל אחד מבין בוודאות את ההחלטה ומה מצפים ממנו בעתיד.

גישות מקרבות צריכות להיות שיטתיות ולא רק מקריות.

אין אפשרות לאורך זמן למספר אנשים לפעול בגישה מקרבת ושהאחרים ימשיכו בעבודתם כרגיל. יש להרחיב את הגישה לכל בית הספר, לסביבת העבודה, לבתי המשפט, למשטרה.

תרגמו ועיבדו: רבקה עקיבא וענת גולדשטיין